

Stevo Akkerman & Christoph Schmidt ~ Kop op, Europa - Hoe kijkt de rest van de wereld naar ons?

Ills. Joseph Sassoon
Semah

De migratiecrisis, Griekenland-crisis en Brexit zetten Europa zwaar onder druk. De EU is vooral een economisch samenwerkingsproject en veel minder een politieke en helemaal niet een culturele unie. De eerste fase van de Europese samenwerking was het bezweren van oorlogsdreiging, de tweede het brengen van economische voorspoed, maar nu is de glans van het naar binnen gekeerde continent af. Het project hunkert naar een derde fase, waar jonge Europeanen zich achter kunnen scharen.

Wie geeft de EU haar derde leven? Hoe kijkt de rest van de wereld naar ons? In *'Kop op, Europa'* geven veertien niet-Europese prominenten antwoord op deze vragen. Aan het eind van het boek wordt Jean-Claude Juncker, voorzitter van de Europese Commissie, geconfronteerd met de blik van buiten Europa.

De tijd dat het Westen de wereld domineerde is voorbij, er vindt een verschuiving

plaats van het politieke en economische zwaartepunt van het Westen naar Azië en we moeten ons aan dat feit leren aanpassen, zegt de Singaporese denker Kishore Mahbubani, auteur van *'Is het Westen de weg kwijt?'*. Het Westen moet leren macht te delen. Ook heeft Europa een eigen buitenlandse politiek nodig; het moet duidelijk maken dat het niet anti-islam is. Maar Europa belichaamt nog steeds de hoop van de mensheid, als continent zonder enkele oorlogsdreiging. Zie <http://rozenbergquarterly.com/kishore-mahbubani-is-het-westen-de-weg-kwijt-een-provocatie/>

Zijn landgenoot Parag Khanna, auteur van *'Connectography'* ziet vooral een toekomstige wereld met een mondiaal systeem van verbindingen, waarin geografische grenzen niet meer bepalend zijn. Europa speelt in dit netwerk nog steeds een belangrijke rol, want Europa is democratie, goede levensstandaard, vrijheid, politieke stabiliteit en 's werelds grootste economische zone. En vooral is Europa zeer verknoopt met alle uithoeken van de wereld.

'Het onderscheidende vermogen van Europa is dat het eerder dan andere regio's een systeem vormde, een samenwerkingsverband waarvan de leden meer met elkaar te maken hebben dan met externe partners'.

Achterkleindochter van de vroegere Sovjetleider Nina Chroesjtsjov vindt Poetins assertieve houding niet zo raar als ze kijkt naar het westerse Ruslandbeleid. Net als Mahbubani begrijpt zij niet dat Europa heeft gedacht dat het in zijn belang zou zijn om Rusland van zich te vervreemden door de NAVO uit te breiden. Het Westen reageert verkeerd op het post-Sovjet-Moskou. De historische afhankelijkheid van het naoorlogse Europa van de Verenigde Staten zou minder moeten worden, misschien kunnen EU en China op het terrein van handel en strijd tegen klimaatverandering intensiever gaan samenwerken.

Politiek wetenschapper Sergej Karaganov was jarenlang adviseur van Poetins buitenlandstrategie. Hij uit felle kritiek op het westerse overwinningsgevoel na de Koude Oorlog; de vrede hebben ze na de Koude Oorlog verloren. Maar hij beschouwt Europeanen wel als vrienden, net als Aziaten. Zijn ideaal is een Euraziatische unie, van Lissabon tot Vladivostok. Hij nodigt dan ook de Europese landen uit toe te treden tot de Shanghai-samenwerkingsorganisatie met het doel een nieuwe geopolitieke en ideologische samenwerking in Eurazië te vormen. In cultureel opzicht Europees, geo-economisch en geopolitiek Euraziatisch. Daarvoor is het Shanghai-samenwerkingsorganisatie opgericht. Machtsverhoudingen zijn

verschoven en Europa moet zich daar bij aansluiten!

En Europa moet een militaire defensie opbouwen, niet tegen Rusland maar samen met Rusland, en tegen de radicale islam of de instabiliteit aan het zuiden van Europa.

De Amerikaanse veiligheidsexpert Ivo Daalder en leider van buitenland-denktank The Chicago Council on Global Affairs ontkracht de woorden van Nina Chroestjov en Sergej Karaganov dat Poetins machtspolitiek het resultaat was van de NAVO- en EU-expansie naar Oost-Europa. Want de NAVO en Europa wilden na de Koude Oorlog heel Europa, dus inclusief Rusland, ontsluiten. Poetin wilde de status als grootmacht herstellen, terwijl de economie enorm was gekrompen. En Europa is al de tweede militaire macht van de wereld.

Juncker en Mogherini zijn geen sterke leiders; zij nemen geen beslissingen. Krachtige personen kunnen doorslaggevend zijn. Maar Europa blijft belangrijk en is nog steeds de belangrijkste bondgenoot van de VS, economisch, militair en cultureel.

Zeev Sternhall, geboren in Polen, vestigde zich in 1951 in Israël. Hij beschrijft de EU als een gemeenschap van politieke waarden en zou het liefst zien dat Europa terugkeerde naar de zes landen van het begin.

Orwa Nyrabia, regisseur van de documentaire *'Return to Homs'* is vanwege de oorlog in Syrië uiteindelijk in Amsterdam terechtgekomen. Hij is geworteld in de Arabische cultuur en kijkt met een Europese blik, die zich naar Sternhalls idee beperkt tot een uitgekleed idee van vrede (we zien wel wat er gebeurt, maar we willen niet investeren in hulp). Muren betekenen het einde van Europa. De Europese filosofie ligt hem nauwer aan het hart dan de Europeanen met hun superioriteitsgevoel.

De verwachtingen over Europa blijven hooggespannen, met name als het gaat om democratie, mensenrechten, gelijkheid, vrijheid, strijd tegen klimaatverandering e.d., maar ze worden vaak niet waargemaakt. De Turkse schrijver en Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk zal echter altijd de Europese waarden verdedigen *'Europa was alles, bijna goddelijk.'* Maar zonder broederschap zullen ook vrijheid en gelijkheid verloren gaan.

Politiek wetenschapper Turkuler Isiksel, auteur van *'Europe's Functional*

Constitution', groeide op in Turkije. Vooral praktische economische doelen dienen de EU-verdragen, geen hogere idealen als menselijke waardigheid, vrijheid en mensenrechten; het gaat vooral om handel. Ze staat ook kritisch tegenover het Europese Hof, dat vooral is opgezadeld met een politieke rol. Voor Isiksel moet de Unie sociaal worden, waarin alle burgers gelijke kansen hebben, een voldoende hoge levensstandaard en sociale bescherming. Dat is de richting die de Unie op moet gaan.

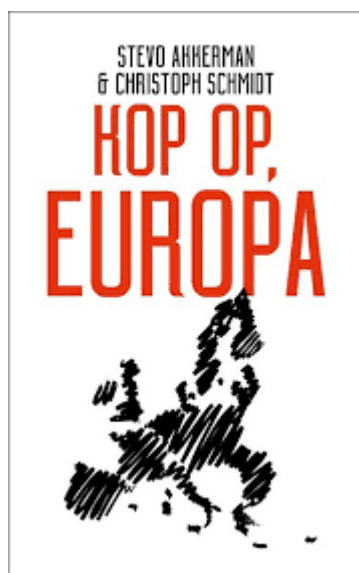
Voor romanschrijfster Leila Aboulela (Aberdeen), geboren in Cairo, moet religie meer aandacht krijgen. "Hoe meer Europeanen zich verwijderen van het concept dat God groot is, hoe kleiner ze zijn. Europa zal krimpen omdat het weggaat van de bron van kracht." De staat zou een actievere rol moeten spelen bij religie, dat zou kunnen helpen tegen terrorisme en radicalisering.

De Nigeriaanse topzakenvrouw Amy Jadesimi (Londen) maakt zich sterk voor Sustainable Development Goals en voor een krachtiger Afrikaanse Unie. Jadesimi vindt het onzin dat in de EU migratie als het belangrijkste probleem op de agenda is gezet. De meeste immigranten willen helemaal niet naar Europa komen, alleen Nigeria vangt al honderdduizenden migranten op. De migrantendiscussie leidt alleen maar af van de gevaren waar de EU voor staat.

De Colombiaanse schrijver Juan Gabriel Vásquez (België) constateert dat Europa als culturele entiteit is vervangen door de Verenigde Staten, zowel als culturele invloed en als politiek. Maar de EU, met al haar tekortkomingen en problemen, is een belangrijk onderdeel van het humanistisch project. Onderwijs kan een belangrijke rol spelen.

Voor de Iraans-Canadese filosoof Ramin Jahanbegloo (New Delhi), auteur van *'The Decline of Civilisation'* bevindt het humanisme zich op een hellend vlak: begrip voor andere culturen neemt af, empathie bestaat nog nauwelijks. Europa is er niet in geslaagd de derde en vierde generatie migranten te integreren. Nu investeert Europa vooral in economie en politiek en niet in cultuur. Er zou een gemeenschappelijk Europees onderwijsprogramma moeten komen, met de hoogte- en dieptepunten uit de geschiedenis, Anders betekent Europa niets en wordt het een continent van verschillende culturen zonder dialoog. En Europa moet nadenken over een nieuwe vorm van secularisme, waarbij de religie een eigen plek heeft in het openbare leven. De dialoog tussen verschillende religies is in de meeste Europese landen nu geheel afwezig.

Ook professor Zhou Hong (Peking) betwijfelt of Europees burgerschap nog bestaat, Europe ontbeert 'een gemeenschappelijke mentale ruimte'. Ze gelooft niet in een kloof tussen Oost en West. De basis van de internationale samenwerking ligt immers in het Europese denken. In het Oosten is heel wat Westen te vinden. De EU is een geweldig iets, mensen weten niet wat ze op het spel zetten. Wat ontbreekt is een Europese mentale ruimte, een gemeenschappelijke cultuur. Ze hebben nog iets te ontdekken, namelijk zichzelf.

Uit de interviews blijkt dat Europa nog steeds een voorbeeldfunctie en voortrekkersrol kan vervullen in democratisering, rechtsstatelijkheid en gelijkheid tussen man en vrouw, tussen religies en dat beter moet uitdragen in de toekomst. De auteurs pleiten voor meer zichtbaarheid van de Europese democratie, door bijvoorbeeld bij de G7 -top één persoon naar voren te schuiven met een rechtstreeks democratisch mandaat.

Ook moet Europa socialer worden, minder marktgericht, een voortrekkersrol spelen in de strijd tegen klimaatverandering, gezamenlijk strijden tegen terrorisme en radicalisering, een rechtvaardig asiel -en migratiebeleid voeren, en bescherming bieden tegen gevaren van buitenaf (Midden-Oosten, Rusland, Turkije en (sinds Trump) de Verenigde Staten. Onderling zijn de EU-burgers het vaak niet eens zijn over de manier waarop; het vraagt bijna om een EU-leider in de stijl van autocratische Poetin of Erdogan. Macron en zijn collega-regeringsleiders zijn 'te democratisch', een zegen en een vloek tegelijkertijd, aldus de auteurs. Dat is de paradox van de Europese democratie. "De EU is gebaat bij een voortvarende doorstart, maar de wirwar van democratische processen vormt een hindernis voor het uitzetten van een eenduidige koers." Maar, dat is de prijs die we willen en moeten betalen, want de zoektocht naar compromissen is nog altijd verre te verkiezen boven de 'democratie' van Erdogan en Poetin.

Het eerste en tweede leven van de EU stond of viel met grote persoonlijkheden (Winston Churchill, Jean Monnet, Robert Schuman tot Jacques Delors, Helmut Kohl en Francois Mitterand), zo zal ook het derde leven afhangen van waaghalzen

en visionairen. Ingrijpende institutionele hervormingen, niet alleen in Brussel, maar ook in veel lidstaten zijn noodzakelijk. Macrons lef zal mogelijk een nieuwe generatie politici kunnen inspireren tot daden waarvan we nu nog niet weten wat ze zijn. 'Kop op, Europa.'

—

Stevo Akkermans schrijft columns en achtergrondartikelen in 'Trouw' en *Christoph Schmidt* is correspondent in Brussel voor dezelfde krant. 'Kop op, Europa' is gebaseerd op een interviewreeks met prominente niet-Europeanen in 'Trouw' (oktober 2017-april 2018). De oorspronkelijke interviews zijn herschreven en bewerkt.

Boom uitgeverij, 2018. ISBN 9789024424269